

MUMYA SANATI

Gülçin Akbaş

gulcinakbas@yahoo.com

Başkent Üniversitesi, Psikoloji Bölümü | ELYADAL

Ölüm varoluşsal kaygıların en belirgin ve en güçlü olanıdır. Yok olup gitmek, varol(a)mamak bireyin içsel yaşantısında önemli bir rol oynar. Bu nedenle ölümsüz olarak sonsuza kadar yaşamak ya da yeniden dirilerek ebediyete ulaşmak için insanoğlu tarih boyunca çeşitli çabalar içine girmiştir. Çok tanrılı dinlerden kalan mumyalama işlemi tarihte ilk olarak ölüme karşın ölümsüzlüğe inanan Mısırlılar tarafından uygulanmaya başlamıştır.

Bugün geçmişten günümüze kalan mumyaların en eskileri Mısır uygarlığına aittir. Arkeologların kanaatine göre Mısır'da mumyalama işlemi insan öldükten sonra ruhun yaşayacağı ve o ruhun kendi bedenini arayacağı inancıyla ortaya çıkmıştır. Bu inancıya göre vücudunu bulamayan ruh perişan bir biçimde dolaşmak zorunda kalacaktır. O dönemde ruhunu bu acıdan kurtarmak isteyen ve bunun için yeterli serveti olan herkes mumyalanıyordu. Ölüm-süzlüğün simgesi olarak benimsenen mezarlara konulacak ölümlerin, öbür dünyadaki yaşamları için ünleri ve zenginlikleri ölçüsünde mumyalar yapılırdı.

Araştırmacılar mumyacılıkta birçok kimyasalın kullanıldığını belirtiyor. Kaynaklara göre mumyacılığın ana malzemesi bitümen dir (zift, asfalt). Tahnit denilen bu mumyalama yönteminde ayrıca sodyum karbonat, sodyum bikarbonat, demir tozu, kalsiyum ve silikon karışımı tuzlardan ibaret olan natron ve çürümüş mür otu, çeşitli aromatikler, palmiye yağı ve bazı baharatlar da kullanılırdı. Ancak yapılan tüm araştırmalara rağmen mumyacılıkta kullanılan ecza ve kimyasal karışımlar henüz tam olarak keşfedilememiştir.

Mumyalama işlemi, iklim koşullarının ölüye çok çabuk etki etmemesi için ölümden çok az bir süre sonra, ölünün bedeninin temizlenmesi için T şeklindeki İbu'ya yerleştirilmesiyle başladı. İbu'da ceset soyulur ve suyla yıkanılırdı. Bu yıkama ayını tıpkı güneşin her gün batıdan batarken okyanusta yıkanıp yeniden doğması gibi, ölünün yeniden doğuşunu simgeler. Bu ayinde, bir halının üstüne düşmesi engellenecek bir şekilde oturtulmuş olarak yıkanan ceset hala canlı gibidir. Gerçek mumyalama ibu yakınlarında bir yerde yapılırdı, hatta bazen mumyalama işlemi için çamurdan evler yapıldığı görülmüştür.

Başın mumyalanması, yüzün tanınması gerektiği için vücudun diğer bölümlerinden çok daha önemliydi. Bu nedenle organların boşaltılması işlemi beyinle başladı. Burun deliklerinden sokulan çengele benzer aletlerle beyin tamamen dışarıya çıkartılır, kafatası talaş ve keten tamponlarla doldurulurdu. Burun delikleri, kulaklar ve ağız, beyin çıkartıldıktan sonra balmumu veya ketenle doldurulurdu. Bazen şekli dile benzetilmiş bir altın tabaka dilin yerine yerleştirilirdi. Ancak yerinden çıkarılan gözler için yapılabilecek pek bir şey yoktu. Bazı mumyalarda, soğan dilimleri göz yuvalarının üzerini tamamen kapatılacak şekilde konurdu. Hatta bazen göz yuvalarının tamamen soğanla doldurulduğu gözlenmiştir. Soğanların amacı tam olarak anlaşılammakla birlikte, cenaze törenlerinde so-

ğanların koklanıldığı ve ölünün de soğanı koklaması için soğanın göz yuvalarına konulduğu düşünülebilir.

Vücut, Habeş Taşı denilen keskin bir bıçakla sol tarafından açılırdı. Vücudun içi boşaltılır ve bunlar kanopus küpü denilen çömlek veya vazoların içine koyulurdu. Bazı kaynaklarda, kalbin de diğer organlar gibi alındığı iddia edilse de, Mısırlıların inancına göre, kalp ve beden asla birbirinden ayrılmamalı, yanlışlıkla alınmış olsa bile tekrar yerine yerleştirilmelidir. Mumya araştırmalarında, böbreklerin de bazı istisnalar dışında bedenden alınmadıkları görülmüştür. Araştırmacılar, böbreklerin alınmasının kaza sonucu olduğu görüşünde birleşmişlerdir, böbreklerin orada olduğundan haberleri bile yoktur.

Ölünün kesilen yeri dikildikten sonra, dehidrasyon sırası gelirdi. Dehidrasyonda, göğüs boşluğu ve karın steril (palm wine ve çeşitli baharatlar) maddelerle durulanırdı. Aslında bu işlem mumyanın sadece güzel kokması için yapılırdı. Ceset; içinin kurumasını kolaylaştırmak için, kum, odun parçacıkları, bez parçaları ve samanla doldurulduktan sonra; elleri göğüste veya karın üzerinde birleştirilerek yatar duruma getirilirdi. Bundan sonra Kahire yakınlarındaki bir vadide bulunan Natron Tozu'nun sodyum karbonat veya sodyum klorit (tuz) ile karıştırılmasıyla elde edilen ve Mısırlıların Net-Jeryt dediği madde içerisinde 40 gün bekletilerek, organik yapı antiseptik koruma altına alınırdı. 40 gün sonrasında, ölünün natronlu bedeninin rengi sararmış ve ağırlığı % 75 azalmış olurdu.

Birçok araştırmacı, iç organlar alındıktan sonra onlara ne yapıldığından bahsetmezken, iç organların da aynen ölünün bedeni gibi kirlerinden arındırmak için natron içinde bırakıldıkları bilgisi mevcuttur. Organlar tamamen nemden arandıktan sonra kokulu merhemlerle yağlanırdı. İç organlar dört ayrı pakette (akciğerler, mide, bağırsaklar ve karaciğer) mumyalanırdı ve bu dört paketin her biri ayrı ayrı minyatür mumya kutularına konurdu. Ancak mumyacılık sanatının zirveye ulaştığı M.Ö. 1085-935 yıllarında vücuttan boşaltılan organlar yine dört parça halinde alındıktan sonra paketlenip tekrar yerine konulurdu. Bu paketlerin üzerinde balmumu veya kilden yapılmış Şahin Tanrı Horus'un çocukları Selkis, Neptis, Neit ve İsis figürleri uyanış gününe kadar organlara bekçilik ederdi.

Son olarak cesedi tamamen su geçirmez hale getirmek için bandajlamak gerekiyordu. Ancak bundan önce son kozmetik işlemler yapılırdı. Ayak tabanlarına ve avuç içlerine kına yakılırdı. Kadınların yanakları kırmızıya boyanırdı, dudakları kırmızılaştırılır ve kaşları boyanırdı. Bazı mumyalara günlük kıyafetleri giydirilirdi bazen de mumyaların tüm bedenleri *okr* boyası ile boyanırdı. Bu boya kadınlar için sarı, erkekler içinse kırmızıydı.

Varlıklı ölümlerin bedenleri ölmeden önce mücevherlerle donatılırdı. Kral Psusennes'in (21. sülale) Tanis'te bulunan mumyası, kollarında toplam 22 bilezik ve el ve ayak parmaklarında toplam 27 yüzükle bulunmuştur. Kraliyet

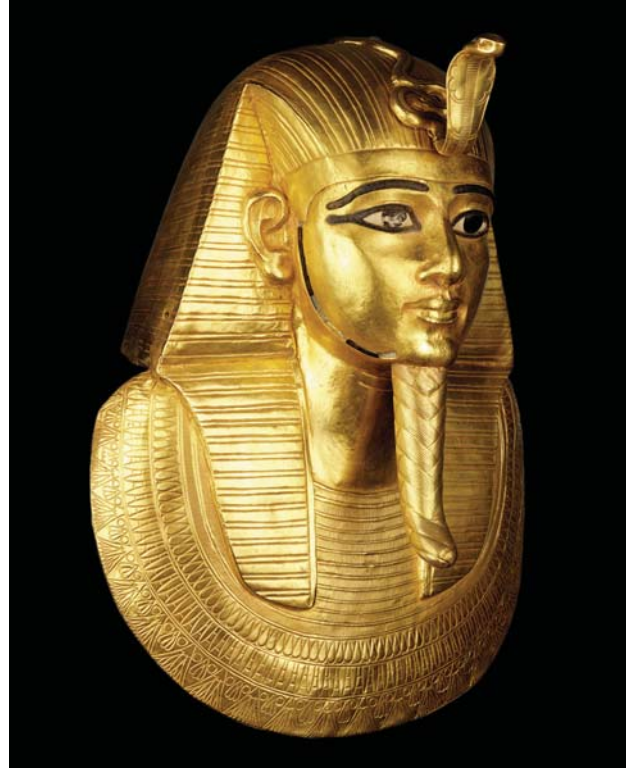
Şekil 1. Tutankhamon maskesi

ailesinin mensubu olmayan kişilerin bile hayattayken tak-tıkları yüzükler ve kolyelerle mumyalandıkları görülmektedir.

Mumyaların sarılması 15 gün sürerdi, çünkü mumyalama işi çok dikkat gerektiriyordu ve bu işlem boyunca özel ayınlar yapılıyordu. Sarmalama işlemi başlamadan önce kumaşlar hazırlanıyordu. Tüm kumaşlar kullanılacak yerlerine ve boyutlarına göre gruplanıyordu. Her grupta 7 parça olurdu; en büyük parça 15 m boyunda ve 20 cm genişliğindeydi.

Mumyayı sarmalama işlemi baştan başlayarak ayaklarda sonlanırdı. Ancak eğer mumyanın ayak ve el parmaklarında mücevherleri varsa ilk olarak onlar sarılır ve en kaliteli kumaşlar da buralarda kullanılırdı. Sarmalama sürecinde bandajlar birbirlerine yapışmaları ve sert kalmaları için erimiş reninle boyanırdı. Herhangi bir uzvu olmayan mumyalara ise yapay bacak, kol, el ve hatta cinsel organ bile bez parçalarından yapılarak eklenirdi ve bu yapay uzuv çoğu zaman gerçeğinden ayırt edilemezdi. Vücudun tamamı mumyalandıktan sonra tekrar baştan başlayarak mumya iki kez daha sarılırdı. Bu işlem sonrasında kadınların elleri kalçalarının yanına, erkeklerinki ise cinsel organlarının üstüne konurdu.

Mumyalama işlemi tamamen bittikten sonra mumyanın yüzüne maske konurdu. Maskenin üzerine ölünün yüzü

Şekil 2. Kral Psuennes maskesi

tanınacak netlikte çizilirdi. Bu maskenin ruhun kendi bedenini ararken işini kolaylaştırmak amacıyla konulduğu iddia edilebilir. Soyluların maskesi genelde altından olurdu. En ünlü örnekleri Tutankhamon ve Kral Psuennes'in maskeleridir. Tüm bu işlemlerden sonra mumya insan vücuduna benzeyen taş, karton, ahşap ve hatta altından yapılan sandukaya yatırılırdı. Mumya konulduktan sonra sanduka mühürlenir, üstüne mumyanın unvanı ve adı yazılarak ailesine teslim edilirdi. Firavun mumyaları hariç tüm mumyalar sandukaları içinde dik dururlardı.

Ölüm geçmişten günümüze tüm çağlarda insanların iç dünyasında başlıca yeri tutmuştur. Mumyalama, yaygın olarak yapıldığı dönemlerde ölümsüzlüğe ilişkin büyük bir inancın var olduğunun işaretidir. Dini inanç açısından da mumyacılık geleneği ruhun ölümsüzlüğü, ikinci dünya gibi düşüncelerin bir sonucudur.

Kaynaklar

- Andrews, C. (1998). *Egyptian mummies* (2. baskı). Cambridge: Harvard University Press.
- Aslan, S. (1993). Mumyalamada asfalt kullanımı. *Bilim ve Teknik*, 311, 774-775.
- Mülayim, S. (1980). Mumyalar. *Bilim ve Teknik*, 153, 18-23.
- Yalom, I. (1999). *Varoluşçu psikoterapi* (3. baskı). İstanbul: Kabcacı Yayınevi.